

## СТАНОВИЩЕ

от д-р Надежда Ангелова Стоянова – доцент в Софийския университет „Св. Климент Охридски“

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма **Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание.**

**Автор: Траяна Ангелова Латева**

**Тема: „Репрезентации на 1920-те в литературата и киното“**

**Научен ръководител: проф. д.ф.н. Клео Стефанова Протохристова-Ямболиева**

### 1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-22-1567 от 27.06.2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Репрезентации на 1920-те в литературата и киното“** за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма **Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание.**

Автор на дисертационния труд е **Траяна Ангелова Латева** – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „История на литературата и сравнително литературознание“ с научен ръководител **проф. д.ф.н. Клео Стефанова Протохристова-Ямболиева** от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Траяна Латева е завършила своето филологическо образование (бакалавърска и магистърска степен) в ПУ „Паисий Хилендарски“, в периода 2020 – 2023 е редовен докторант, а от пролетта на 2025 работи като асистент в същия университет.

### 2. Актуалност на тематиката

В последното столетие интересът към културата на 20-те години на XX век избуява периодично, като предпоставките за това са по-често социално-политически и варират в различните национални контексти. В България например рецепцията на това десетилетие

е доста нестабилна и идеологически-манипулирана във времето след Втората световна война, едва през 60-те години започва частичното реабилитиране на автори и произведения, но същинското „откриване“ на 20-те години се случва след 1989 г., когато чрез желанието за „възраждане“ на междувоенни издания и чрез поредица от литературни жестове се прави опит да се възстанови прекъснатата през 1944 г. континуалност на българската културна история. Освен това, както и Траяна Латева споменава, в последните няколко години, по причина, че отново се оказахме в десетилетието на 20-те, интересът към това динамично време стана отново актуален (в по-широк контекст тя отбелязва като гранични 1970-те и 2010-те – вж. с. 4–5). В много случаи обаче този интерес има романтично-носталгичен или драматично-популярен привкус, поощряващ прочити, които невинаги носят съзнанието за дълбочината и сложността на въпросния културен период. В предложения дисертационен труд обаче авторката съзнателно страни от сантимента към миналото, а текстът ѝ не търси толкова културноисторическата реконструкция, колкото разчертаването на едно друго поле – това на метакултурната рефлексия. И макар в българската наука вече да има значително количество изследователски текстове върху литературата и изкуството на 20-те години, не толкова често учените се насочват собствено към въпроса за моделирането на културната памет за десетилетието. Нещо повече, българската литературна история по-рядко е предлагала съпоставителни прочити на междувоенната българска култура с британската и американската (които са фокус на дисертацията), отколкото с другите славянски литератури, с немската и френската. Затова и тази дисертация може да се превърне в добра основа за последващи сравнителни прочити, а и за по-широка контекстуализация на националната литература с оглед на съвременната ориентация на литературознанието към въпросите за световната литература. В този смисъл определям темата на дисертацията като актуална, навременна, а и интригуваща.

### **3. Познаване на проблема**

Съдържателният обхват на дисертацията свидетелства за много добра предварителна подготовка върху научната литература и художествените творби, което отчетливо може да бъде проследено в четири аспекта на работата. Първо, широката културно-историческа основа, която успешно се интегрира в конкретните анализи на произведенията. Второ – обхватният и разностранен първичен материал (литературни текстове и художествени филми), който функционално се включва в типологизацията на първата глава, но и със старание е изведен в две приложения в края на дисертацията. Трето, използ-

ването на критическата литература е с мяра и подпомага убедителното мотивиране на разсъжденията. Четвърто, знак за доброто вникване в проблематиката са целенасочеността и детайлността на анализите на художествените текстове във втората и третата глава.

#### **4. Методика на изследването**

В дисертационния труд се работи с методите на социокултурната и литературната история, както и с методите на сравнителното литературознание. Тези подходи дават възможност за разгръщане на различни „двойни“ оптики към разглежданите творби – с оглед на художествения им контекст във времето на тяхното създаване (на 20-те години и на годините след това, или осигуряването на „поглед „отвътре“ и „отвън“, както заявява авторката – с. 6), на националните им характеристики (американски – британски), но и на художествените средства (литературни и филмови). Така се създава пълноценен, межкултурен и междудисциплинарен поглед към проблематиката, като трябва да бъде оценено, че в този си вид той е достатъчно диалогичен, гъвкав и отворен, за да бъде допълван с прочити и на други произведения, които са останали встрани от изследователския интерес, както и да бъде толерантен към по-различни интерпретации на разглежданите литературни и кино-творби.

#### **5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите**

Дисертацията се състои от увод, три глави, заключение, две приложения и библиография в общ обем от 272 стандартни компютърни страници.

Избраната тема е продуктивна, но безспорно предизвикателна, тъй като предполага преглед на обемен и разнороден материал, показващ различни перспективи (предпоставени както от съответния културно-исторически контекст, така и от дадената авторска интерпретация) към един сам по себе си твърде многолик и нестроен период. Изобщо, трудно може да се говори за хомогенен художествен профил на десетилетието на 20-те години, дори ако кино-творбите / книгите за него споделят обща културна или идеологическа основа. В този аспект именно направените уговорки във въвеждащите думи на дисертацията, засягащи нейния конкретен фокус и подстъпа ѝ към творбите, са обосновани, а изборът да се предложи типологизация на художествените произведения на тематичен принцип, е удачен и функционален. Нещо повече, доколкото Траяна Латева коментира кино-похватите, използвани в творбите, трябва да се каже, че на ниво мета-текст също могат да се открият подобни характеристики, защото насочването към спе-

цифични проблеми в произведенията в първата глава, създава представа за своеобразно точково осветяване. Същото може да се каже и за насочването на „обектива“ към определени творби на литературата и кино-изкуството във втората и третата глава. Самият подбор издава добра научна преценка, художествен вкус, но и изследователско пристрастие (в най-добър смисъл). За целенасочеността на тези избори свидетелстват и последващите две глави, в които поставените тематични акценти от първата глава се удържат и разгръщат, осигурявайки концептуалното и методологично единство на текста.

Първата глава започва със социокултурните промени, които настъпват след Голямата война, като се разглеждат някои от основните идентификации, през които се разпознават 20-те години на XX век: „бурните години“, „ерата на джаза“, развитие на средствата за масова информация, модата на киното и танцовите забави, еманципацията на жените и др. Макар и в различна степен, оказва се, че и за британската, и за американската култура водещи в интерпретацията на десетилетието са темите за социалното разделение и следвоенната ценностна криза, както и за промяната в екзистенциалния опит на човека, до който техническите достижения на цивилизацията водят. Находчиво е насочването към автомобила като образ, който може да се разчете като метафора за прогреса и сривовете на модерността. Особено продуктивни в тази глава са разсъжденията върху киното като обект на литературните произведения и на филмовите продукции от 20-те години и върху влиянието на киното върху художествените похвати на творбите. Фигурата на „американеца в Париж“ също е интересен изследователски фокус, защото художествени интерпретации на този герой показват засрещането на културни пластове, както и открояват различни идейни доминации при създаването на профила на модерния човек.

Във втората и третата глава докторантката насочва вниманието си към конкретни творби, представящи 20-те години съответно през американския и британския обектив. Вярна на идеята за необходимостта от по-широка контекстуализация на художествения материал, Траяна Латева започва анализа си с коментар върху социокултурните обстоятелства, който съвсем естествено води и до разгръщане на разсъжденията върху социалната рефлексия на авторите. Избрани са утвърдени в годините художествени произведения и/или творби на добре познати автори. А преобладаването на произведения, писани тъкмо през 20-те години, подсказва, че в голяма степен прочитът на „съвременниците“ продължава да доминира, а дори и да моделира всички последващи интерпретации.

Във втората глава фокусът е насочен основно към „Великият Гетсби“ на Ф. С. Фицджералд, към популярността на романа, а след това към социалната критика на автора, разчетена през препратките към следвоенната ситуация и въпроса за все по-агресивно налаганата от масовата култура стандартизация на човешките приоритети. Особено приноси са разсъжденията върху музикалния код в творбата на Фицджералд. Тази перспектива е разгърната и в коментарната част върху „Джаз“ на Тони Морисън. Едни от най-плодотворните страници в дисертацията са посветени на тематизацията на музиката и на отражението на определени музикални модели върху идейното, образното и структурното изграждане на романите (с. 120 – 135; 136 – 150).

В третата глава докторантката започва анализа си със сатирата на Ивлин Уо в „Унижените наши тела“ (с добри коментари върху екранизацията на Стивън Фрай от 2003) и „Упадък и падение“, за да улови обаче как времето започва постепенно да лекува „раната“ на 20-те години и да тушира социалната реактивност през меланхолията и носталгията в „Завръщане в Брайсхед“. Както набеязва докторантката, драматизмът на времето е основа на метафорично-алегоричните образи на „Шутовско хоро“ на Олдъс Хъксли и предпоставя психическата уязвимост на героите от „Госпожа Далауей“ на Вирджиния Улф. Сред силните страни на дисертационния труд е умението на Траяна Латева да се вглежда в детайла и да осмисля неговата художествена роля както на нивото на цялата творба, така и на нивото на културноисторическия разказ, който самата тя създава.

Заклучението на дисертацията синтезира и допълнително мотивира изказаните тези. Умелата обобщителност и умереността на изводите още веднъж говорят за изградената култура за създаване на научен текст. Съвестно изготвените приложения в края могат да се превърнат в основа на бъдещи научни изследвания.

Трябва да се каже още, че езикът на Траяна Латева е обработен – ясен и точен, бих определила стила ѝ като умерено експресивен и елегантен.

## **6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта**

По темата на дисертацията докторантката е приложила 4 броя статии, една от които е публикувана в издание, реферирано и индексирено в Web of science, а останалите три са в издания, включени в Националния референтен списък на НАЦИД. Три от разработките са върху литературни произведения, чиито интерпретации са доразгърнати в дисертационния труд, а четвъртата е посветена на българската интерпретация на 1920-те

в романа на Христо Карастоянов „Една и съща нощ“. Публикациите още веднъж затвърждават представата за самостоятелната научна мисъл на авторката, за интересните тематични перспективи към текстовете, за нейната почтена и съвестна литературоведска работа.

## 7. Автореферат

Авторефератът е в обем от 32 страници, в това число библиография и списък с приноси. Текстът представя точно и в пълнота наблюденията и заключенията на дисертационния труд. Изведени са шест приноса, които коректно отразяват основните научни достоинства на изследването.

## 8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Доколкото ми е известно, в българската наука актуално и по-разгърнато изследване върху идеите и реалиите, през които в западноевропейската литература и кино се изгражда профилът на 20-те години няма. В този смисъл бих препоръчала на Траяна Латева да издаде изследването си, за да бъде достъпно за по-широка аудитория. Струва ми се, че в бъдещи свои разработки тя би могла да разгръща още наблюденията си върху екранизациите на някои от литературните творби – напр. на „Великият Гетсби“ (референции към които не липсват и в този труд – вж. с. 124) и др., стъпвайки върху вече събрания материал в приложенията.

## ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на **Траяна Ангелова Латева „Репрезентации на 1920-те в литературата и киното“** е оригинално научно изследване, което показва задълбочени познания върху проблема, самостоятелна и аналитична мисъл и интерпретативна култура. Изследването се отличава с приносни заключения, стъпващи на убедителна аргументация и прецизно изведена литературна фактология.

Представеният научен текст **отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.**

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на уважаемото научно жури да*

***присъди образователната и научна степен „доктор“ на Траяна Ангелова Латева в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание.***

07.09. 2025 г.

**Изготвил становището: .....**

Доц. д-р Надежда Стоянова